

Rusya Siyasetinde ve Toplumsal Hayatında Muhafazakârlık

Conservatism in Russian Politics and Social Life

Halit HAMZAOĞLU

Dr., Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
halithamzaoglu85@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5249-1911>

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayın ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Hamzaoglu, Halit. "Rusya Siyasetinde ve Toplumsal Hayatında Muhafazakârlık".
Akademik İncelemeler Dergisi 16 / 2 (Ekim 2021): 227-248.
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.931872>

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 03.05.2021
Kabul Tarihi/Date Accepted: 14.10.2021
Yayın Tarihi/Date Published: 15.10.2021

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 16 | Sayı/Issue: 2 |
Yıl/Year: 2021 (Ekim/October)

15. yıl

Rusya Siyasetinde ve Toplumsal Hayatında Muhafazakârlık

Öz

Bu çalışma, XIX. yüzyıldan günümüze Rus muhafazakârlığının Rusya siyasetinde ve toplumsal hayatındaki konumunu incelemektedir. Rus muhafazakârlığının tarihsel gelişiminin, entelektüel arka planının ve güncel önerilerinin araştırılması, çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Rus muhafazakârlığının, Rus seçkinlerinin siyasi ve sosyal bakış açıları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Rus muhafazakârlığının ortaya çıkış sürecinin, Batı Avrupa muhafazakârlığının gelişiminde etkili olan faktörlerle paralellik gösterdiğini, ancak kendine özgü dinamikleri de kapsadığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede söz konusu dinamikler çalışmada ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Başlangıçta kilise merkezli bir gelişim gösteren Rus muhafazakârlığı, daha sonraları seküler, devletçi ve modern anlamda milliyetçi öğeleri de ihtiva etmiştir. Çarlık Rusya'sının yerleşik siyasi düzenin önemli bir parçası olan muhafazakârlık, Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle konumunu büyük ölçüde kaybetmiştir. Post-Sovyet Rusya'da, muhafazakârlar düşünsel koalisyonlar yoluyla liberaller ve milliyetçi akımlarla temas sağlamışlardır. Günümüz Rusya'sında, seküler ve devletçi muhafazakârlığın modern Rus toplumunda ciddi bir sosyal tabanının olduğunu söylemek mümkündür. Muhafazakâr ideoloji, Yeltsin ve Putin dönemlerinde bu koalisyonlar aracılığıyla yerleşik Rus siyasetinde önemli bir konum kazanmıştır. Özellikle Putin döneminde muhafazakârlık, hem siyasi hem de toplumsal davranış biçimi olarak ana akım bir düşünce haline gelmiştir.

Anahtar Sözcükler: Siyaset Bilimi, Muhafazakâr İdeoloji, Rus İmparatorluğu, Rus Muhafazakârlığı, Rusya Siyaseti

Conservatism in Russian Politics and Social Life

Abstract

The present study examined the position of Russian conservatism in Russian politics and in the social life as of the 19th Century to our present day. Examining the historical development, intellectual background, and present proposals of Russian conservatism made up the main purpose of the study. It was concluded in the study that Russian conservatism has a significant impact on the political and social perspectives of the Russian elite. It is possible to argue that the emergence of Russian conservatism was parallel to the factors that affected the development of Western European conservatism, and also covered its own dynamics. In this respect, these dynamics were examined in the study in detail. Russian conservatism, which developed in a church-centered manner firstly, then contained secular, statist, and modern nationalist elements as well. Conservatism, which was an important part of the established political order of Tsarist Russia, lost its position largely after the Bolsheviks came to power. Conservatives made contact with liberals and nationalist movements in post-Soviet Russia through intellectual coalitions. It is possible to argue that secular and statist conservatism has a serious social basis in the modern Russian society. Conservative ideology acquired an important position in established Russian politics with these coalitions in Yeltsin and Putin periods. Conservatism became a mainstream idea especially in Putin period as both a political and social behavior.

Keywords: Political Science, Conservative Ideology, Russian Conservatism, Russian Empire, Russian Politics

Giriş

Modern dünyada var olan çok sayıda ideolojik ve politik eğilim arasında muhafazakârlık önemli bir yer kapsamaktadır. Muhafazakârlığın siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkışı süreci, genellikle Aydınlanma ve “eski düzene” meydan okuyan Fransız İhtilali ile ilişkilendirilmektedir. İlerleyen dönemlerde muhafazakârlık, daha fazla anlam ve içerik kazanarak değişime uğramıştır. Muhafazakârlık diğer siyasi akımların aksine, kendine özgü bir özelliğe de sahiptir. Ana akım siyasi ideolojilerin tamamında muhafazakâr eğilimler her zaman mevcut olmuştur. Dolayısıyla bütün ana siyasi akımların ve ideolojilerin muhtevasında, muhafazakâr düşünce sisteminin bir şekilde yer aldığını gözlemek mümkündür.

Muhafazakârlık, XVIII. yüzyılın sonlarından Ekim Devrimi'ne kadar Rus seçkinlerinin siyasi davranış biçimini önemli ölçüde etkilemiştir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Rus muhafazakârlığı üç istikamette gelişim göstermiştir. Birinci istikamet, Rus Ortodoks Kilisesi'ne mensup teolog ve düşünürlerin yer aldığı kilise muhafazakârlığıydı. Kilise muhafazakârlığı, I. Petro'dan başlayan ve I. Aleksandr döneminde de sürdürülen köklü reformlar sonucunda, Kilise'nin toplumsal konumunun tahrip edildiğini savunmaktaydı. İkinci istikamet ise otokrasi, serflik, mülk imtiyazları gibi geleneksel toplumun temellerini savunmayı amaç edinen seküler muhafazakâr görüşlerdi. Seküler muhafazakârlık, kilise ve devlet arasındaki ilişkilerin belirli formlar çerçevesinde düzenlenmesini ve Rus toplumunun iki önemli yapı taşının tamamlayıcılığına vurgu yapmaktaydı. Rus muhafazakârlığının gelişimine yön veren üçüncü istikamet ise devletçi muhafazakârlıktı. “Ortodoksluk, otokrasi ve halkçılık” ilkeleri etrafında bir arayan gelen bu muhafazakârlık, toplumsal düzeyde Rus tarihine, diline ve yerel kurumlara saygı uyandırılmasını öncelemekteydi.

XIX. yüzyılın ilk yarısından Ekim Devrimi'ne kadar Rus muhafazakârlığı bu üç istikametteki gelişimini sürdürmüştür. Ekim Devrimi sonrası ise muhacir Rus muhafazakârlığı toplumsal vurgular çerçevesinde kendini tanımlamıştır. Bu toplumsal vurgular Bolşeviklerin tarafından uygulanan politikaların, Rus toplumunun geleneksel kodlarını erozyona uğrattığı gerekçesiyle zaruri bir mekanizmaya dönüşmüştür. 1991'den sonra oluşan yeni siyasi ve sosyal koşullarla birlikte, söz konusu mekanizma modern Rusya seçkinlerinin dünya görüşüne de önemli ölçüde etki sağlamıştır.

Rus muhafazakârlığının tarihsel ve felsefi teşekkülünün meydana getirdiği kavramlar ve söylemler çalışmamızın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Rus muhafazakârlığının, Rus seçkinlerinin sosyal ve siyasi algılayış biçimleri üzerinde büyük etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu varsayım çalışmamızın temel kurgusunu teşkil etmektedir. Rus muhafazakâr entelektüellerinin ve seçkinlerinin ortaya koyduğu düşünceler aracılığıyla, çalışmamızın temel varsayımı teste tabi tutulmaktadır. Muhafazakâr ideolojinin, SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) çöküşü sonrası oluşan ideolojik boşluğu doldurması beklenmektedir. Bu bağlamda muhafazakârlığın modern Rusya siyasetindeki konumunun incelenmesi, çalışmamızda üzerinde durulan bir başka önemli husustur. Çalışmada özgün kaynakların kullanımına özen gösterilmiştir. Bu bakımdan, çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. XIX. yüzyılda Rusya Siyasetinde Muhafazakâr İdeolojinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

XIX. yüzyılın ilk yarısı, Rusya’da muhafazakâr, liberal ve devrimci düşüncelerin ortaya çıktığı ve toplumsal hayatın canlandığı bir dönemdir (Radionova, 2007, 3). XIX. yüzyıl boyunca Rus muhafazakârlığı çok yönlü ve çok boyutlu bir gelişim seyri izlemiştir. İlk başlarda kilise temelli ortaya çıkan muhafazakâr düşünce, daha sonra seküler, milliyetçi ve devletçi yaklaşımların etkisiyle değişime uğramıştır.

Rus muhafazakârlığının ortaya çıkış süreci, Batı Avrupa muhafazakârlığının gelişiminde etkili olan faktörlerle paralellik gösterse de, kendine özgü bir durumu da ihtiva etmekteydi. Minakov’a göre bu özgüllük, XVIII. yüzyılda ortaya çıkan reformlara ve radikal Batılılaşmaya bir tepki olarak doğması gerçeğinden kaynaklanmaktaydı (Minakov, 2011, 101). Özellikle 1809’da Graf Mihail Speransky tarafından hazırlanan anayasal reform projesi, soylu muhafazakâr aristokratların sert muhalefetiyle karşılaşmıştı. Diğer taraftan, Napolyon’un Rusya’yı işgal etme girişimi ve akabinde Napolyon’a karşı 1812’de başlatılan Vatanseverlik Savaşı, Rusya’da muhafazakârlığın siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Minakov, 2011). Rus muhafazakârlığının bir başka özgünlüğü ise Batı muhafazakârlığına bakış açısıyla ilgiliydi. Rus muhafazakârları temelde Batı muhafazakâr düşüncesinin teorik varsayımlarını onaylamakta ve bu düşüncüyü Rusya’ya aktarmaktaydılar. Ancak bu düşüncelerin pratik uygulamasının Ortodoksluk üzerinden mümkün olacağına işaret etmekteydiler (Umrihin, 2016, 9). Rutkevich’e göre, “Rus muhafazakârlığının Batı Avrupa muhafazakârlığından temelde bir farkı yoktu, ancak diğer muhafazakârlıklar gibi, kendi geleneklerine güçlü bir şekilde atıfta bulunmaktaydı”. (Rutkevich, 2015, 20).

Napolyon savaşları ve yaşanan köklü sosyo politik gelişmelere ışığında, Rus muhafazakârlığı halk birliğine, tarihsel ve kültürel aidiyet formlarına atıf yaparak kendini ifade etmekteydi (Umrihin, 2016). Speransky’nin anayasal reformlarının sadece söz konusu aidiyetlere değil, aynı zamanda Ortodoks kilisesinin işlevselliğine de tehdit oluşturduğu düşüncesi hâkimdi (Radionova, 2007). Rus Ortodoks Kilisesi, Rus İmparatorluğu sınırlarında ve aynı zamanda dünyanın muhtelif bölgelerinde yaşayan Ortodoksları bir araya getiren önemli bir kurumdu. Bu bağlamda Ortodoks Kilisesi hem dini hem de siyasi motivasyonlarla hareket etmekteydi. Kiliseye yakın olan muhafazakârlar, yaşanan köklü sosyo politik değişimlerle birlikte Rus siyasal ve toplumsal yaşamında Ortodoks Kilisesi’nin rolünün azalacağı endişesini taşımaktaydılar. Bu bağlamda XIX. yüzyılın başlarında kilise merkezli (*tserkovniy konservatizm*) muhafazakâr eğilimler artmaya başladı. Kilise muhafazakârlığı “Shishkov, Magnitsky, Sturdza gibi önde gelen muhafazakârların dünya görüşünü önemli ölçüde etkilemişti” (Kondakov, 2015, s.59). XIX. yüzyılın ilk yarısında Rus muhafazakârlarının doktrini, ülkedeki hâkim dini ve Rus Ortodoks Kilisesi’ni koruma düşüncesine dayanmaktaydı (Kondakov,2015). Glazev’e göre söz konusu düşünce, “Ortodoks din adamlarının ve Rus toplumun muhafazakâr düşünen kesimini mücadele etmeye zorlamıştır” (Glazev, 2010, 110). Özellikle XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde kendini gösteren bu mücadelede Metropolitan Platon (*Petro Georgiyeviç Levshin*) ve öğrencileri Mihail Desnitsky ve Serafim Glagolevsky ön plana çıkmaktaydılar (Radionova, 2007). Metropolitan Platon, Ortodoks din adamlarının düşük eğitim seviyesinin ve ahlaki erozyonunun, Rusya’da Hristiyan mezhep hareketlerinin büyümesinin temel nedenlerinden biri olarak görmekteydi. Bu durum, toplum nezdinde “ansiklopedistlerin felsefesi düşüncelerinin popülaritesinin artmasına ve Masonluğun çekici hale gelmesine” neden olmaktadır

(Glazeva, 2014, 355). Ortodoks kilisesinin toplum nezdindeki itibarının yeniden artması için yeni koşullara uygun adımlar atılmalıydı. Bu bağlamda Metropolitan Platon'un girişimleriyle, Moskova Teoloji Akademisiyle ve aynı zamanda Trinity, Perervinskaya ve Bethany ilahiyat okulları açılmış ve faaliyete başlamıştır (Glazeva, 2014, 354). Bu okullar aracılığıyla Ortodoksluğun toplumsallaşması ve yeni koşullara uyum sağlanması amaçlanmaktaydı.

Aydınlanma ve Ortodoks din öğretisi arasında uyum sağlama sorunsalı, XVIII. yüzyıldan itibaren Rus kültürel ve sosyal hayatının göze çarpan özelliğiydi (Virtshafter, 2012, 5). Aydınlanma'nın hem ılımlı kanadının hem de dini cenahının temsilcileri tarihselciliği, bilimsel ilerlemeyi ve Hristiyan öğretisini maharetle bir araya getirmekteydiler. Bu durum sadece Rusya için değil, aynı zamanda Batı Avrupa için de geçerliydi (Virtshafter, 2012). Metropolitan Platon'un fikrîsel önderliğinde kilise muhafazakârları, Aydınlanma'nın meydana getirdiği yeni koşullarda dinin geleneksel temellerini koruyacak makul bir inanç sistemi inşa etmeyi (Virtshafter, 2012). Bu inanç sistemi, Ortodoksluğu Aydınlanma akılcılığına, deneyciliğine, kuşkuculuğuna ve bilimin Tanrı'yla nasıl uzlaştırılabileceğini ortaya koymaya çalışmaktaydı (Virtshafter, 2012). Metropolitan Platon'un girişimleri ve eserleri sayesinde, Ortodoks din adamlarının entelektüel düzeyi değil, aynı zamanda ahlaki karakteri önemli ölçüde artmış ve kilise muhafazakârlarının toplumdaki itibarının büyümesine olumlu bir etki sağlamıştır (Glazeva, 2014, 355).

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde kendini göstermeye başlayan seküler muhafazakâr eğilimler ilk başlarda, otokrasi (*samoderjaviya*), serflik, mülk imtiyazları gibi geleneksel toplumun temellerini savunmayı amaç edinmişti (Minakov, 2011, 103). Seküler muhafazakârlığın görüşleri sosyal açıdan çeşitli konuları kapsamaktaydı. Bu konuların başında ulusal eğitim, gerçek otokratik gücün doğası, kilise ve devlet arasındaki ilişkiler, belirli dil geleneklerine dayalı ve kendine özgü ulusal kültür, sınıf sorunu gibi meseleler gelmekteydi (Minakov, 2011). Bu dönemde muhafazakârlar özellikle Rus otokrasisinin yararları üzerine yoğunlaşmaktaydılar. Radionova'nın "seküler ve Ortodoks-otokratik Rus muhafazakârlığı" olarak tanımladığı bu muhafazakârlık tipi, kilise muhafazakârlığı ile de yakın işbirliğine içerisindedir (Radionova, 2007, 5). Kilise muhafazakârlığına benzer bir şekilde laik muhafazakârlar, eğitimin "ulusallaştırılması" ve "ulusal ruhun oluşumu" mesellerine önem vermekteydiler (Minakov, 2011).

Seküler muhafazakârlık içerisinde iki grup ön plana çıkmaktaydı. Tarihçi *Nikolay Mihailoviç Karamzin*'in (1766-1826) başını çektiği birinci grup muhafazakârlar, otokrasiye özgün bir meşruiyet modeli geliştirdiler. Karamzin'in söz konusu meşruiyet modeli, "Rus Çarının "Tanrı'nın yeryüzündeki hali olduğuna atıfta bulunan" ataerkil ilkeyle, "Çarın gücünün otorite olarak hukuka dayandığını savunan" burjuva ilkesini bir araya getirmekteydi (Kozlova, 2016, 138). Karamzin'in 1818'de kaleme aldığı "Eski ve Yeni Rusya Üzerine Not" (*Zapiske o Drevney i Novoy Rossiyi*) adlı eserinde, Rus muhafazakârlığının sosyo politik ve kavramsal çerçevesine dair görüşler yer almaktadır. Orijinali kaybolan bu eser Çar I. Aleksandr'ın (1801-1825) küçük kız kardeşi Büyük Düşes Ekaterina Pavlovna'nın isteği üzerine yazılmıştır. Karamzin, Ekaterina Pavlovna'yla 1809'da tanışmış ve kendisiyle 1810'da Tver şehrinde birkaç kez görüşmüştü (Karamzin, 1991, 9). Karamzin eserinde, Çar I. Petro'nun (1672-1725) Rusya tarihindeki yerini eleştirmekte ve Rus devletinin gelişiminin I. ve III. İvan dönemlerinde gerçekleştiğine vurgu yapmaktadır (Karamzin, 1991, 25). Karamzin'e göre, "I. Petro sınırsız otokrasi için tehlikeli olduğu için patrikaneyi yok ederek kendini

kilisenin başı olarak ilan etti ve bu durum Rusya'daki manevi ortama zarar verdi" (Karamzin, 1991, 36). Karamzin eserinde, Çar I. Aleksandr'ı öğütlemekte, köylüleri özgürleştirme düşüncesine şiddetli karşı çıkmakta ve Speransky'nin anayasa taslağını kınamaktadır (Karamzin, 1991, 48). Bu bağlamda Karamzin, otokrasinin "Rusya'nın kutsalı ve koruyucusu (*palladiyumu*)" olduğunu eserinde ısrarla vurgulamaktadır (Karamzin, 1991, 110).

Karamzin, "Rusya'nın Avrupa'da büyük ve güçlü olmasının otokrasiyle mümkün olacağına inanmaktaydı" ve diğer yönetim biçimlerinin bu ideali gerçekleştirmede yetersiz kalacağına vurgu yapmaktaydı (Karamzin, 1991). Bu bağlamda monarşinin cumhuriyet rejimi üzerinde üstünlüğü olduğu kanaatine sahipti. Başlangıçta Karamzin, Fransız Devrimi'ne idealist duygularla bakmaktaydı, "ancak devrimin ikinci evresinde kralın başının giyotinle kesilmesi ve Jakoben Terör dönemi, kendisini dehşete düşürmüştür" (Walicki, 2004, 106-107). Bu olaylar Karamzin'in iç dünyasını ve düşünsel kurgularını alt üst etmiştir. Karamzin'e göre, monarşiyi ve otokrasiyi kısıtlamaya yönelik herhangi bir girişim toplum düzeninin istikrarını bozmaktadır. Aynı zamanda monarşi de topluma zarar verecek adımlardan kaçınmalı ve dolayısıyla toplum için çalışmalıdır (Chijkov, 2014, 173). Walicki'ye göre, Karamzin mutlakiyeti veya otokrasiyi "ideal bir siyasal düzen olarak gördüğü için değil, yalnızca, insanların yetkin varlıklar olmayışlarının bir sonucu olarak doğan tarihsel bir zorunluluk saydığı için savunmaktaydı" (Walicki, 2004, 109).

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Rus muhafazakârlığının oluşumuna katkıda bulunan ikinci grup içerisinde Amiral ve devlet adamı Aleksandr Semenoviç Shihkov'un (1754-1841) ismi dikkat çekmektedir. Bu grup Karamzin muhafazakârlığından farklı olarak, milliyetçi görüşleri de ihtiva etmekteydi. Shihkov yıllar boyunca, Rus İmparatorluğu'nda kilit konumlarda bulunmuştur. I. Aleksandr döneminde Devlet Bakanlığı ve Devlet Konseyi Üyeliği görevlerini uzun süre sürdürmüştür. Shihkov ayrıca Rus donanma tarihini kaleme alan ilk yazardı ve aynı zamanda "Rus Sözcüklerini Sevenlerin Sohbeti" (*Beseda Lyubiteley Russkogo Slova*) adlı edebi-siyasi topluluğun kurucusuydu (Gavrilov, 2019, 182).

Shihkov, Rus muhafazakârlığının temel çerçevesini "devrimci ve liberal Batı Avrupa modellerinin taklidinin kabul edilmezliği, ülkelerin kendi geleneklerine güvenme gereksinimi, ulusal duyguların geliştirilmesi ve otokratik monarşiye bağlılık kavramları" perspektifinden inşa etmekteydi (Minakov, 2011, 104). 1812'de Napolyon'a karşı verilen savaş, Shihkov'a ve muhafazakâr çevresine önemli fırsatlar sundu. Kiseleva'ya göre, Tilsit Barış Antlaşması ile Vatanseverlik Savaşı arasındaki dönem (1807-1812) ulusal ve kültürel kimliğin oluşumunda önemli bir aşamaydı (Kiseleva, 1981, 52). Bu dönemde muhafazakâr entelektüeller, yayın organları vasıtasıyla liberal ve Batı Avrupalı (*Zapadnikler*) düşüncelere karşı ciddi üstünlük elde etmişlerdir.

Napolyon karşıtı savaşlarda başarısızlıklar, utanç verici barış antlaşması ve Rusya'nın aşağılanmış konumu ülkede "anavatan", "anadil" ve "Rus tarihi" kavramlarına yeni bir anlam kazandırmıştı (Kiseleva, 1981). Shihkov, Karamzin'den farklı olarak sadece monarşiyi değil, aynı zamanda bu kavramların işlevsellik kazanmasını incelemekteydi (Minakov, 2011). Bu bağlamda özellikle Rusçanın, Fransızca karşısında üstünlüğünü ortaya koyma sorunsalı Shihkov'un yazılarında ön plandaydı. Karamzin, Fransızca'nın dil ve davranış kalıpları tarafından yönlendirilen Rus seçkinleri arasında, Rusçanın yaygın kullanılması gerektiğini savunmakta veya başka bir deyişle Rusça'nın seçkinlere hitap

edilmek üzere reforme edilmesini önemsemekteydi. Shihkov ise yabancı sözcüklerden tamamen arındırılmış, Kilise dili ve eski Rus edebi diline dayanan ulusal bir dili savunmakta ve bu dilin halkın konuştuğu dille yakın ilişkilide olması gerektiğini vurgulamaktaydı (Minakov, 2011). Böylelikle Shihkov, Rusçayı ve bu dilin konumunu toplumun gelişiminde daha belirleyici bir sosyo politik etken olarak ele almaktaydı.

Shihkov, muhafazakâr çevrelerin yayın organı Rus Habercisi (*Russkiy Vestnik*) dergisinde bir manifesto yayımlayarak temel görüşlerini dile getirdi (Minakov, 2011). Bu manifestoda Rus muhafazakârlığının gelişim istikameti ve yöntemi yer almaktaydı (Minakov, 2011). Shihkov'un manifestosunun yayınlandığı *Russkiy Vestnik* yayın organı, muhafazakâr entelektüellerin basın merkezi konumundaydı. Sergey Nikolayeviç Glinka'nın redaktörlüğünde 1808'de çıkmaya başlayan *Russkiy Vestnik*, sadece muhafazakârları değil, aynı zamanda milliyetçi grupları da bir araya getirmekteydi (Lupareva, 2012, 4).

Böylelikle, XIX. yüzyılın ilk yarısında muhafazakârlık Rusya'da iki biçimde ortaya çıktı. İlk olarak, siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkan ideolojik muhafazakârlık, otokrasinin savunuculuğunu üstlenmiştir. İkinci muhafazakârlık biçimi ise gelenekselliğe ve halk kültürüne atıfta bulunmuş ve böylece muhafazakârlığın bir dünya görüşü olarak ortaya çıkmasına olanak tanımıştır (Gorohov, 2015, 10). Bu çerçevede Nikolay Karamzin'in ideolojik muhafazakârlığı, Aleksandr Shihkov'un ise toplumsal tabanlı muhafazakâr bir dünya görüşünü temsil ettiğini söylemek mümkündür.

XIX. yüzyılın ikinci çeyreği, Rus toplumsal hayatında siyasi önceliklerin değiştiği bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönemde I. Aleksandr'ın kozmopolitizminin yerini, otokrasinin konumunun ve prestijinin güçlendirilmesi sorunsalı almıştı. Napolyon savaşları sonrası güçlenen Rus ulusal kimliğinin ön plana çıkması, "otokratik devlet anlayışının yeniden canlandırılmasına olanak sağlamaktaydı" (Eymontova, 2000, 105). Çar I. Nikolay'ın (1825-1855) saltanatının başındaki "Dekabrist isyanı yeni imparatorun görüşlerinin sertleşmesine" neden olmuştu (Riasanovsky ve Steinberg, 2016, 338). I. Nikolay, I. Aleksandr döneminde baskın hale gelen liberalleri değil, aynı zamanda Slavofillerin ve muhafazakârların bir kısmını da tehdit olarak görmekteydi ve bu bağlamda etkili muhafazakâr ve Slavofil düşünürlerden olan George Samarin hapsedilmişti. I. Nikolay, aynı zamanda Rus toplumunda popülerlik kazanmaya başlayan devrimci fraksiyona da karşı sert tutum takınmıştı. "Fyodor Dostoyevski, "sosyalist bir gruba üyelikten dolayı Sibirya'ya sürgün edilmişti" (Vernadsky, 2015, 266). Dolayısıyla, I. Nikolay ve yönetimi, ideolojilerin Rus toplumundaki yaygın konumunu ciddi bir meydan okuma olarak görmekteydi.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru Rus muhafazakârlığı, Slavofil öğelerin ve düşüncelerin etkisine girmeye başlamıştır. *Slavofillerin* sosyo- kültürel düşüncesinin temelini "Rus halkının (*narod*) etno-kültürel birlik olması ve inancın (*vera*) söz konusu birliğin bir ifadesi olduğu" sorunsalı oluşturmaktadır (Vilkova, Pogoroleva ve Ryazanova, 2016, 1018). *Narod* ve *vera* birbirinin ayrılmaz parçasıdır. O kadar birbirine bağlılar ki birini diğerinden ayırmak olanaksızdır. "*Vera narod*'u inşa eder, fakat *vera*, *narod* olmadan varlığını sürdüremez" (Vilkova vd, 2016). Rus muhafazakârları, "Ortodoksluk, otokrasi ve halkçılık (*Pravoslaviya*, *samoderjaviye*, *narodnost*) kavramları çerçevesinde Slavofil düşünceyle ortak paydalarda buluşmaktaydı. Bu bağlamda Zapadnik ve liberal görüşler her iki düşüncenin ötekisi konumundaydı. Ancak Rus muhafazakârlığının tamamı Slavofil düşünceyle ittifak halinde değildi. Özellikle düzene dair yaklaşımlarda bu iki

toplumsal akım farklı perspektiflere sahipti. Slavofillerden farklı olarak bu muhafazakârlar, “geleneklerin sosyal bir içeriğe sahip olduğuna ve bu çerçevede dinamik bir şekilde geliştiğine vurgu yapmakta ve aydınlanmanın getirdiği sosyal değişimleri dikkate almaktaydılar” (Bajov, 2009, 55). Greenfeld’e göre, “Slavofiller ve Zapadnikler, aynı özlemler ve duygular dizgesinin iki yüzüydü; biri geçmişin bir imgesine, diğeri de gelecek imgesine dönüktü ve Slavofillerin çoğu muhafazakâr değildi” (Greenfeld, 2017, 400). Muhafazakârlar bu iki düşüncenin ötesinde sürekli bir düşünsel koalisyon arayışındaydı. Bu koalisyonlar bazen liberallerle, bazen de devletçilerle (*gosudarstvenniki*) gerçekleştirilmekteydi. Slavofiller ise I. Petro’nun inşa ettiği Rusya İmparatorluğuyla barışık değillerdi ve bu nedenle devlet yönetiminde etkili bir şekilde yer almamaktaydılar. Bu bağlamda muhafazakârlar I. Nikolay döneminde, siyasi evrimlerini devletçilik (*gosudarstvennost*) mottosunun sınırları içerisinde hayata geçirmeyi öncelidiler. Devletçi muhafazakârlık Sergey Semenovîç Uvarov (1786-1855) düşünsel ve eylemsel önderliğinde gerçekleşmiştir.

Çar I. Nikolay’ın eğitim bakanı olan Uvarov tarafından 1833’te ilan edilen “Resmi Milliyet” doktrini “Ortodoksluk, otokrasi ve halkçılık” ilkelerini ihtiva etmekteydi. Bu doktrine göre, düzen belirli ve değişmezdi. Bu doktrinle birlikte, “inanç, çar ve Anayurt” (*vera, tsar i Othechestvo*) terimleri Rus siyasi ve toplumsal hayatına yerleşmiş oldu. (Riasanovsky ve Steinberg, 2016, 337). Uvarov söz konusu ilkeleri “Devletin Temelleri” (*Gosudarstvenniye Osnovi*) eserinde teferruatlı bir biçimde ele almaktaydı. Uvarov’un “Ortodoksluk, otokrasi ve halkçılık” ilkeleri toplumsal düzeyde Rus tarihine, diline ve yerel kurumlara saygı uyandırılmasını amaçlamaktaydı (Uvarov, 2014, 4). Uvarov, bu saygının (*uvajeniya*) güçlü otokrasi ve işlevsel Ortodoksluk sayesinde mümkün olacağını belirtmekteydi (Uvarov, 2014). Uvarov’un ileri sürdüğü muhafazakârlık, dış çevredeki dinamik değişiklikler sonucunda dönüşüme uğrayan sosyal sisteme yönelik kademeli düzenlenmeleri savunan “korumacı muhafazakârlıktan” (*ohranitelniy konservativizm*) farklıydı (Simosato, 2016, 88). Bu bağlamda Uvarov muhafazakârlığı korumacı değil, inşa edici nitelikleri ve bu niteliklere yönelik kapsamlı bir programı öncelemekteydi. Uvarov bu yöntemle muhafazakârlığı teorik ve pratik boyutlarıyla, Rus devletinin temel ve inşa edici ideolojisi haline getirmeyi hedeflemekteydi (Udalov, 2006, 76). Böylelikle Uvarov’un muhafazakâr düşüncesi, otokrasiyi veya serfliği savunan koruyucu bir ideolojiyle sınırlı değildi, yöntemi ve uygulayışı bakımından “muhafazakâr ütopyaydı” (Simosato, 2016, 95). Bu ütopya, kendi içinde tarihsel, dini ve politik ilkeleri ihtiva eden, “ancak diğer uygarlıkların faydalı kültürel başarılarını da özümseyen bir çerçeveye sahipti” (Simosato, 2016). Bu Platoncu yaklaşım Uvarov’un Alman romantik muhafazakârlığına duyduğu ilgiyle de açıklanabilir (Simosato, 2016) Bu ilgi bezen Uvarov’un, Çar I. Nikolay’la fikir ayrılığına düşmesine bile neden olmaktadır. I. Nikolay Alman romantizminden etkilenen ulusal düşünce tartışmalarını tehdit olarak görmekteydi (Riasanovsky ve Steinberg, 2016, 346).

Uvarov’un devletçi muhafazakârlık görüşü, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Nikolay Danilevski, Konstantin Leontiyev, Konstantin Pobedonostsev, Lev Tihomirov gibi entelektüeller tarafından devam ettirilmiştir. Bu entelektüeller yalnızca “devrimin ve toplumsal radikalliğin değil, II. Aleksandr’ın (1855-1881) liberal reformlarına da karşı çıkmaktaydılar” (Walicki, 2004, 436). Bu dönemde Rus düşünsel ortamında yaşanan değişiklikler ve devrimci akımların faaliyetlerinin artması toplumsal kutuplaşmayı da beraberinde getirmekteydi (Walicki, 2004). Devletçi muhafazakârlar, Batı Avrupa’dan gelen siyasi, ekonomik ve manevi etkilere karşı “sert bir tutum” sergilenmesini açık bir şekilde talep etmekteydiler (Radionova, 2007, 17).

Doğa bilimci Nikolay Yakovleviç Danilevski (1822-1885) devletçi muhafazakârlığın en belirgin temsilcilerindendi. Danilevski, 1869'da yayınlanan "Rusya ve Avrupa" (*Rossiya i Evropa*) eserinde Rusya tarihi ve toplumuna dair başlıca düşüncelerini ele almıştır. Bu eserde kültürel ve tarihsel tip teorisi, jeopolitik öncelikleri ve içerikleri ihtiva eden bir çerçevede incelenmiştir (Danilevski, 1991, 8).

Danilevski bu eserde Rusya'nın tarihsel kaderini, devletçiliğinin doğasını ve özelliklerini, hukuki-siyasi kültürünü "kültürel fenomenlerin mekânsal-zamansal yerleşmesi kavramı ve kültürel fenomen teorisi çerçevesinde" ele almaktaydı (Shevlyakov, 1998, 126). Bu bağlamda Danilevski'nin yaklaşımları, Rus muhafazakâr literatüründe "kültürel-tarihsel tip teorisi" başlığı altında incelenmektedir (Radionova, 2007). Bu teorinin temel gayesi "Rusya'nın genişleme yolu üzerinde, evrimin doğal yasaları dışında bir engel tanımayacak olan güçlü bir devlet organizmasının inşasıydı" (Walicki, 2004, 438). Danilevski, kültürel-tarihsel tip oluşumunda ve gelişiminde, "yasalar" olarak formüle ettiği belirli kalıpları önceler (Shevlyakov, 1998, 127).

Danilevski, toplamda beş yasaya üstünlük vermekteydi. İlk üç yasada bir kabilenin bir ulusa nasıl dönüştüğünden bahsetmekteydi. Son iki yasada ise ulusun bağımsızlığının süreklilik ihtiva etmesinin zaruri olduğuna vurgu yapmaktaydı. Bu sürekliliğin sağlanması için "devletçiliğin güçlendirilmesini ve bir federasyon veya siyasi devletler sistemi inşa edilmesini" önemsemekteydi (Shevlyakov, 1998) Bütün bu aşamaları tamamlayan ulus kendi "kültürel ve tarihsel tipini" nihai bir şekilde ortaya çıkarmayı muktedir kılmaktaydı.

Danilevski, kapsamlı bir şekilde iki kültürel ve tarihsel tipi incelemiştir. Danilevski'ye göre, "Batı Avrupa uygarlığını oluşturan Roma-Germenler ve Rusların da dâhil olduğu Slavlar modern anlamda en fazla öne çıkan kültürel ve tarihsel tiplerdi" (Bajov, 2020, 33). Danilevski ve Leontiyev gibi muhafazakârlar, Rusya'nın tarihsel bir tercih karşısında kaldığına dikkat çekmekteydi. Rusya "ya Roma-Germen uygarlığının kültürel etkisinin yörüngesine pasif bir şekilde katılacaktı, ya da özgün bir uygarlık olduğunun farkına varacaktı" (Bajov, 2020, 43). Danilevski, Slavofillerden farklı olarak, "Roma-Germen uygarlığına düşman değildi, bununla birlikte bu uygarlığın çökmekte olduğu görüşündeydi" (Walicki, 2004, 444). Danilevski, her kültürel ve tarihsel tipin dini, kültürel, politik ve sosyo ekonomik faaliyetler temelinde geliştiğini vurgulamaktaydı. Bu kültürel ve tarihsel tiplerin gelişiminin bazılarında din (Yahudilik) bazılarında ise kültür (Grek) başat rol oynamaktadır. Danilevski, Slav kültürel ve tarihsel tipinin dini, kültürel, politik ve sosyo ekonomik odak ve faaliyetlerin tamamını ihtiva edecek bir şekilde gelişeceği sonucuna varmaktaydı (Aksyutsits, 2020, 15).

Rusya ve Avrupa eseri, Danilevski'nin *Panslavist* düşüncelerinin açık bir şekilde yansıtmaktaydı. Slavofil çevrelerde yer almamasına rağmen Danilevski, "Slavofil öğretisi içinden bilinçli bir biçimde seçerek aldığı düşüncelerden yaptığı değişikliklerle" yeni bir ideolojik yapı oluşturdu (Walicki, 2004, 437). Slavofillerin önceliği Rusların ulusal beklentileriydi, Danilevski ise Slav sorununa vurgu yapmaktaydı (Aksyutsits, 2020, 13). Bu bağlamda Danilevski jeopolitik yasaları önceleyen bir yaklaşım çerçevesinde, Slav sorununu ön planda tutmaktaydı. *Panslavizm* bu jeopolitik yasaların ve bu yasalar aracılığıyla ortaya çıkarılan çerçevenin ideolojik boyutlarını tayin etmekteydi. Panslavizm, muhafazakârlar arasında beklenen ilgiyi görmedi. Bu bağlamda XIX. yüzyılın sonlarına doğru Danilevski'nin Panslavist görüşleri, diğer Rus muhafazakârları tarafından ciddi eleştirilere maruz kalacaktı (Medovarov, 2020, 86).

Danilevski II. Aleksandr'ın reformlarına temelde olumlu bakmakta ve bu reformları alkışlamaktaydı (Horosheva, 2015, 62). Ancak monarşinin nitelikleri ve işleyiş şekli konusunda daha farklı bir görüşe sahipti. Danilevski, iç politikada, "sınıfların üzerinde bir tutum takınıp, tek tek yararları genel yarara bağımlı kılarak, toplumsal uyumu koruyup sürdürecektir bir sosyal monarşiden" yanaydı (Walicki, 2004, 440). İç politikadaki bu tutumuna karşın, *Avrupa ve Rusya* eserinde, dış politikada Rus çarlarına keskin eleştiriler getirmekte ve bu alanda Avrupalı devletlerin taklit edildiğini ısrarla ifade etmektedir (Danilevski, 1991, 49). Danilevski, "Avrupa'nın Rusya'yı kendisinden görmediğine ve bu nedenle Ruslara ve genel olarak Slavlara yabancı birileri gibi davrandığına" işaret etmektedir (Danilevski, 1991).

Danilevski'yi dönemin Rus muhafazakârlığı içerisinde özgün kılan şey, kültürel ve tarihsel fenomenler yoluyla Rusya'ya özgün bir seçenekler ve önermeler sunmasıydı. Bu önermelerden bazıları örneğin, Panslavizm ütopyik bir çerçeveye sahipti. Bu ütopyik çerçeve Rus muhafazakarları arasında ciddi bir etkileşim meydana getirmedi. Bununla birlikte, jeopolitik yasaları önceleyen ve organizmacı devlet anlayışının temellerini ortaya koyan bir perspektifle hareket eden Danilevski, Rus siyasi ve toplumsal hayatında önemli bir referans kaynağına dönüşmüştür. Bir doğa bilimcisi olarak Danilevski, toplumsal dinamikleri, işleyişleri ve temel gereksinimleri yasalar aracılığıyla okumayı öncelemekteydi.

Danilevski'yle birlikte, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Rus muhafazakâr çevrelerde ilgiliyle takip edilen düşünürlerden biri de diplomat, doktor ve filozof Konstantin Nikolayeviç Leontiyev (1831-1891) olmuştur. Leontiyev, 1863-1874 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda diplomat olarak görev yapmış ve Türklere sempati ile bakmıştır. "Rus Nietzsche'si" olarak nitelendirilen Leontiyev, Rusya'nın Avrupa kültürel tipi içine girmediği görüşü bağlamında Danilevski'yle hemfikirdi. Ancak "Rusluğun" kendine özgü doğasının ne olduğu noktasında, Danilevski'den farklı görüşleri vardı (Walicki, 2004, 452). Leontiyev'e göre, "Rusya saf bir Slav ülkesi değildi; kültürünün özgünlüğünü belirleyen etmenler arasında, Asyalı öğelerde önemli bir rol oynamıştı" (Walicki, 2004). Leontiyev, Slavofillerin Bizans İmparatorluğu'nun "özgün bir imparatorluk olması düşüncesine" de karşı çıkmaktaydı. Leontiyev, Bizans'ın "Roma İmparatorluğu'nun devamı olduğunu ve bu bağlamda sosyal temelde Doğu Yunan, fikirselsel temelde ise Hristiyan düşüncelerle" donatıldığını altını çizmekteydi (Kunilyaskaya, 2020, 60).

Leontiyev'in muhafazakâr görüşleri "Bizansçılık ve Slavlık" (*Vizantizm i Slavyanstvo*) eserinde geniş yer bulmuştu. Leontiyev bu eserinde, Rusya'nın geleceğini "geleneksel Ortodoksluğun, güçlü otokrasinin, muhafazakârlığın ve Rus halkının geçmişinde mevcut olan estetiğin korunmasında" görmekteydi (Leontiyev, 2016, 2). Leontiyev, Avrupa tarzı bireyciliğin "bireyselliği öldürdüğünü", aynı şekilde milliyetçiliğin "milliyeti öldürdüğünü" iddia etmektedir (Avdeyev, 2011, 14). Eserinde, Slavofilizmi de ciddi bir şekilde eleştirerek, bu düşüncenin "belirsizliğine, sürekli olmayışına ve plansızlığına" vurgu yapmaktadır (Leontiyev, 2016, 3). Bizansçılığı ise aksine, "belli bir sürekliliği olan ve kapsayıcı bir düşünce formasyonu ele almaktadır" (Leontiyev, 2016). Leontiyev'in "Bizansçılık tanımı hem devlet otokrasisini, hem de Hristiyanlığın dini ilkelerini" içermekteydi (Leontiyev, 2016). Dolayısıyla Leontiyev, devlet organizmasının mevcudiyeti açısından milliyeti değil, dini ilkeleri ön plana çıkarmaktaydı (Radionova, 2007, 21) Liberalizmin milliyetçiliği körüklediğini ve böylece devlet organizmasını ciddi bir şekilde tahrip ettiğini savunmaktaydı (Radionova, 2007).

Leontiyev, toplumdaki yasal veya sınıfsal gruplardan, halktan, devletlerden ve kiliselerden siyasi bağımsızlık talebinin “işlevsiz ve işe yaramaz” olarak nitelendirmektedir (Avdeyev, 2016). Bu çerçevede “Avusturya’nın ve Türkiye’nin Slavları daha uzun süre yönetmeleri gerektiğine inanmaktaydı (Walicki, 2004, 454). Leontiyev, “Güney Slavları özgürlüklerinin yitirmemişlerse, bunu yalnızca, onların kültürlerini ‘donduran’ ve onları liberal Avrupa’nın etkilerine karşı koruyan Türklere borçlu oldukları” sonucuna varmaktaydı (Walicki, 2004).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru muhafazakârlar, Rusya’da toplumsal dinamiklere yön vermeye çalışan devrimci Sosyalistlerin ve Marksistlerin karşısındaki en güçlü sosyal muhalefet konumundaydılar. Muhafazakârlar, değişimin ve modernleşmenin kaçınılmaz olduğuna ikna olmuşlardı. Ancak bu değişimin ve geniş ölçekli modernleşmenin monarşinin iştirakiyle gerçekleşmesini arzulamaktaydılar.(Radionova, 2007, 27). XX. yüzyılda seküler Rus muhafazakârları önemli bir dönüşüm yaşadılar. Rus liberalizminin de etkisiyle devrimci gruplarla mücadele etmek ve esasında monarşiyi korumak için Britanya tarzı anayasal monarşiye destek oldular. Bu süreç muhafazakârların XIX. yüzyılda ellerinde bulundurdukları siyasi konumun ve gücün görece olarak zayıflamasıyla sonuçlandı.

2. Ekim Devrimi ve Muhafazakâr Reaksiyon

XX. yüzyılın başlarında Rus muhafazakârları diğer ideolojilere kıyasla örgütlenme konusunda başarısızlardı. Marksistler 1898’de Sosyal-Demokrat İşçi Partisi’ni, devrimciler 1900’de Sosyalist Devrimci Partisi’ni, liberaller ise 1905’te *Kadet* Partisini (Anayasal Demokrat Parti) kurmuşlardı. Muhafazakârların parti kurma konusundaki başarısızlıklarının temel nedeni ortak bir programa sahip olmamaları ve en esası liberallerle siyasi alanda yaptıkları ittifaklardı (Natsapkin, 2008, 90-91).

XX. yüzyılın başlarında Rus muhafazakârları liberallerin reform çağrılarını desteklemekteydiler. Bu destek liberallerin monarşiye bakış açısından da kaynaklanmaktaydı. Liberaller de muhafazakârlar gibi monarşinin reformlar yoluyla dönüşebileceğini öngörmekteydiler. Aynı zamanda devrimci faaliyetlerin zararları konusunda muhafazakârlarla aynı düşünceleri paylaşmaktaydılar. (Natsapkin, 2008). Diğer taraftan seküler muhafazakârlar, ulusal kimliğe vurgu yapan ve bir bakıma milliyetçiliği tetikleyecek bir partinin Rusya’nın Batı Avrupa tarzı bir monarşiye sahip olmasına engel teşkil edeceğini hesap etmekteydiler (Golikov, 2006, 318). Seküler muhafazakârların bir kısmı ılımlı liberallerle birlikte, 1906’da kurulan Barışçıl Yenilenme Partisi’nde (*Partiya Mirnogo Obnovleniya*) aktif siyasete dâhil oldular. Bu parti hem devrimci hem de gerici güçleri etkisiz hale getirebilecek bir “merkez parti” konumundaydı. Siyasi kurumların sürekliliğini ve güçlü bir devletin (otoriter olmayan) varlığını savunan bir programa sahip olan Barışçıl Yenilenme Partisi, kademeli reformu desteklemekteydi (Shevirin, 2000, 107).

Bununla birlikte, seküler muhafazakârlığın dışında kalan ve marjinalleşmeye başlayan radikal görüşlerin de varlığı söz konusuydu. Bu radikal görüşlerin temsilcileri 1901’de “Rus Meclisi” (*Russkoye Sobraniye*) adlı bir örgüt kurmuşlardı. Rus tarihinde Kara Yüzler (*Chernosotency*) ismiyle de anılan bu örgütlenme monarşi yanlısı soyluları, yazarları, ilahiyatçıları, profesörleri ve toplumun diğer üyelerini barındırmaktaydı (Sharova, 2008, 121). *Chernosotency*, monarşinin ve otokrasinin en klasik şeklini savunmakta ve bu bağlamda XX. yüzyılda Rus milliyetçiliğinin ve Ortodoksluğun toplumsal hayatta belirleyici rol oynaması gerektiğini vurgulamaktaydılar (Stogov, 2012, 6). Böylece

muhafazakârlar, Rus milliyetçiliğine doğru eğilmeye ve Rus olmayanların Ruslaştırılması ve Rusların imparatorluk içerisindeki haklı üstünlüğünü savunmaya başlamışlardı (Riasanovsky ve Steinberg, 2016, 482).

Bu yeni “sağ muhafazakârlık”, Rusya tarihinde ilk kez “Rusya Ruslarıdır” sloganıyla hareket eden bir siyasi örgütlenme çeşidiydi. Anayasalcı liberal muhafazakârların, demokratların, sosyalistlerin, devrimcilerin, anarşistlerin ve Yahudilerin Rusya’nın iç düşmanları olduğu düşüncesindeydiler. (Sharova, 2008, 125). Yahudilerin eskisi kadar Çarlık otokrasisini savunmadıkları tezi ve devrimci gruplara dâhil olan Yahudilerin birçoğunun Ruslarla eşit olmak için devrime maddi destek sağladıkları görüşü hâkimdi (Sharova,2008). Seküler muhafazakârların ileri sürdüğü halk (*narod*) kavramıyla, aşırı muhafazakârların millet (*natsiya*) kavramı da örtüşmemektedir. *Narod* kavramı, Rusya İmparatorluğu’nun bütün nüfusunu kapsamakta ve “tarihsel kader birliğine” vurgu yapmaktaydı. *Natsiya* kavramı ise imparatorluk içerisinde yer alan Rusları, Belarusları ve Ukraynalıları tanımlamak için kullanılmaktaydı (İvanov, 2017, 44). Aşırı muhafazakârların anlayışına göre, imparatorluğun öznesi söz konusu üç etnik gruptu.

1905 Rus Devrimi sırasında *Chernosotency*’ler Rus Monarşi Partisi’ni kurdular. Bu parti sadece liberallere ve devrimcilere karşı değildi, aynı zamanda monarşiyi yeterince savunmadıkları gerekçesiyle seküler muhafazakârları da ötekileştirmekteydi (Korshuk ve Romanovskiy, 2016, 28). Muhafazakâr bir filozof, sadık monarşist ve Ortodoks düşünür olan İvan İlyin’in 1926’da çıkan yazısı “*Chernosotency-Rusya’nın Laneti ve Ölümü*” başlığı taşımaktaydı. (Sharova, 2008, 126) Dolayısıyla, bu grubun aşırı faaliyetleri ve düşünceleri, devrim taraftarlarının söylemlerinin toplum nezdinde destek kazanmasına da yol açmıştı.

1903’de Rusya Sosyal-Demokrat İşçi Partisi’nden ayrılan Vladimir İliç Lenin liderliğindeki grup, Bolşevikler adıyla siyasal ve toplumsal hayatta etkin bir rol oynamaya başladılar. 1903’te Sosyal-Demokrat İşçi Partisi’nin merkez organlarının seçimleri sırasında, devrimci mücadelenin stratejisi ve taktikleri konusunda anlaşamayan gruplar ikiye bölündü (Tyutyukin, 2000, 185). Yuliya Martova’nın liderliğindeki grup azınlıkta kaldı ve Menşevikler adıyla siyasal mevcudiyetini sürdürdü. Sosyal Demokrat İşçi Partisi’nin çoğunluğu tarafından desteklenen Lenin ise Bolşeviklerin siyasal lideri oldu. (Tyutyukin, 2000) Bu tarihten itibaren Bolşevikler, siyasal ve toplumsal hayatta etkin bir rol oynamaya başladılar. Bolşeviklerin gücü, “sloganlarının dayanılmaz cazibesi ve organizasyonlarının etkinliğinden kaynaklanmaktaydı” (Vernadsky, 2015, 357). Aslında “1905 Devrimi ve I. Dünya Savaşı ile 1917 Devrimi’ne kadar geçen dönem içerisindeki gelişmeler, Rusya’nın sonunda otokrasiyi geride bıraktığını ve liberallik ve politik özgürlüğe doğru gittiği” izlenimi doğurmaktaydı (Riasanovsky vd, 2016, 486). Ancak Çar II. Nikolay’ın (1894-1917), “devlet politikalarının liberalleştirilmesi konusunda yardıma hazır olan topluma güvenmek yerine, sınırsız otokrasiye olan çağdışı politik inancı” bu izlenimin yanıltıcı olduğunu göstermekteydi (Riasanovsky vd, 2016) Aşırı muhafazakârlar, devrime giden süreçte II. Nikolay’ın eşi Çariçe Aleksandra’nın etkisi altına kalmasını ve iktidarın gerçek sahibi olmasını kötü gidişatın nedeni olarak görmekteydiler (Vernadsky, 2015, 346) Kuşkusuz, devrimin başarıya ulaşmasının nedenleri arasında sadece II. Nikolay’ın kişiliği ve politik inançları rol oynamadı. Rusya’nın 1904-1905 Rus-Japon savaşındaki başarısızlığı ve I. Dünya Savaşı’nın getirdiği askeri-ekonomik bunalım genel gidişatı önemli ölçüde etkilemişti.

Nihayet, Şubat 1917'de Petrograd'da gerçekleşen olaylarda, Rusya'da 1613'ten itibaren tahtta olan Romanovlar hanedanı devrilmiş ve Rusya tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Her zaman milyonlarca destekçisi olmasıyla övünen *Chernosotency*, bu olaylarda II. Nikolay'a en ufak bir yardım sağlayamadı. II. Nikolay'ın tahttan indirilmesinin ardından, monarşik sendikalar ve gazeteler kapatıldı ve *Chernosotency* liderler Geçici Hükümetin Olağanüstü Soruşturma Komisyonu'nun önüne çıkarıldı (Stepanov, 2000, 82).

Ekim Devrimi'yle birlikte, Bolşevikler siyasi iktidarı ele geçirmiş ve yeni bir rejim kurulmuştur. Seküler muhafazakârların diğer akımlarla düşünsel koalisyonu, *Chernosoteny*'lerin arkaik yöntemlerle devrime karşı direnişi, Rus muhafazakârlığının konsolidasyonunu ve ortak hareket alanlarının sınırlarını önemli bir ölçüde etkilemiştir. Ayrıca I. Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik bunalımın, toplumsal tabanlar ve korelasyonlar üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Devrim sonrası Rus muhafazakârların bir kısmı yurtdışında faaliyetlerini sürdürmüş, diğer kısmı ise SSCB'de çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. Muhaceretteki muhafazakârlar (*konservativnaya emigratsiya*) açısından Ekim Devrimi "ulusal bir felaketti ve Rusya'nın tarihi geçmişinden kopuşuna neden olmuştu" (Mantikov, 2012, 34).

Devrim sonrası Rus muhacir muhafazakârlığının en önemli temsilcilerinden biri kuşkusuz filozof İvan Aleksandroviç İlyin (1882-1954) idi. İlyin 1922'de Lenin'in emriyle, 160 entelektüelle birlikte Rusya'dan sürgün edilmiştir. Almanya'ya yerleşen İlyin, Berlin'de bulunan Rus Bilim Enstitüsü'nde çalışmaya başlamıştır. 1938'de Almanya'daki baskıların ardından, İsviçre'ye yerleşmiş ve hayatının kalan bölümü burada devam ettirmiştir. İlyin, 1948-1954 yılları arasında yazdığı makalelerden oluşan "Görevlerimiz" (*Nashi Zadachi*) eserinde, Bolşevikleri kastederek, "Rus halkının anti-ulusal tiranlıktan, terörden ve utançtan kurtuluşu için savaştıklarını", "Rusya'nın birliği ve bölünmezliğini öncelediklerini ve bu bağlamda özgür bir Ortodoks Kilisesi'ni ve ulusal kültürü savunduklarını ve her türlü totalitarizmi, sosyalizmi ve komünizmi reddettiklerini" vurgulamaktadır (İlyin, 1993, 7). İlyin, Rus ulusal uyanışının özünü "özgür düşünen kalp, özgürlüğün doğasında bulunan hoşgörü, devlet içgüdü, manevi sadakat ve Hristiyan sabrı" şeklinde formüle etmekteydi (Vasilyeva, 2017, 10).

İlyin, "ulusal Rusya'yı, kendisini SSCB olarak adlandıran uluslararası ve totaliter devletten kesin ve tutarlı bir şekilde ayırdıklarını" belirtmektedir. (İlyin, 1993). İlyin, SSCB'nin "Rus halkının topraklarını, ekonomisini, hükümetini, ordusunu ve kültürünü ele geçirdiğini ve Rus ulusal başarılarına hizmet etmediğini" özellikle vurgulamaktadır (İlyin, 1993). İlyin'e göre "tarih, her türlü yanlısamanın ve en temelsiz umutların her zaman ilişkilendirildiğini göstermektedir ve bu bağlamda çağımız bu yanlısamaları yok etmeli ve bu umutları söndürmelidir" (İlyin, 1993). İlyin'in politik ideali monarşist temellere dayanmaktaydı. İlyin'e göre, "tarihsel tecrübe Rusya'nın karşısında iki seçenek bırakmaktaydı; otokrasi ve kaos. İlyin'in gözlemlerine göre "Rusya, Cumhuriyetçi bir model inşa etme konusunda acizdi. Daha doğrusu Rusya'nın varlığı doğrudan otokrasiyle ilişkiliydi. Bu onurlu otokrasi, dini ve ulusal aygıtlarla güçlendirilmelidir" (İlyin, 1993, 9). İlyin'in "onurlu otokrasi" olarak kavramsallaştırdığı bu yaklaşım, Bolşeviklere duyduğu öfkenin açık bir yansımasıydı. İlyin'e göre, SSCB'nin totalitarizmi "otokrasinin çok ötesinde, Tanrısız, zalim ve zorbaydı, dahası anti-ulusaldı" (İlyin, 1993). İlyin, Bolşeviklerin XX. yüzyılın başlarındaki siyasi başarılarını, muhafazakârların örgütlü bir yapıya sahip olmamalarına bağlamaktadır. Muhafazakârların etkin ve kapsamlı programa sahip bir siyasi parti inşa edememeleri ve toplumsal dağınıkları,

tarihsel gelişmelerin Bolşeviklerin lehine sonuçlanmasına neden olmuştur (İlyin, 1993). İlyin'in sadakati ve hizmeti temel alan "onurlu otokrasi" yaklaşımında vatanseverlik (*patriyotizm*) kategorisi oldukça önemli bir yer kapsamaktadır. İlyin, vatanseverliğin manevi ve tinsel öğeler olmadan mevcut olamayacağına işaret etmektedir. (Gostev, 2013). Dolayısıyla SSCB'nin materyalizme dayalı bir vatanseverlik kategorisinin inşa etme konusunda, başarılı olamayacağına dikkat çekmektedir. İlyin'in vatanseverliği, nasyonalist ve şovenist öğelerden arındırmaktaydı. İlyin' göre, "gerçek bir vatansever, kendi halkına doyumuz bir şekilde bağlıdır, mamafih, diğer halklara nefret hissi beslemez ve onların vatanseverliğini anlayışla karşılar" (İlyin, 1993). Bu çerçevede "vatanseverliğin evrensel bir manevi değer kategorisi olduğuna (*pravosoznaniya*) ve herkesin bu kategoriye sahip olmasının sakıncalı bir durum oluşturmadığına" kanaat getirmektedir (Griyer, 2015, 6).

İlyin'in kitapları uzun süre Rusya'da neşir edilmemiştir. SSCB'nin dağılmasının ardından ise Post-Sovyet Rusya siyasetinde önemli referans kaynaklarından birisi haline gelmiştir.

3. Post-Sovyet Rusya'da Muhafazakârlık

1960-1970'li yıllardan itibaren, SSCB'de "illegal sağ muhafazakârlık" kendini göstermeye başlamıştır. Bu muhafazakâr dalga, Sovyet rejimini "Rus geleneklerini, dinini, aile yapısını ve yaşam tarzını yok etmekle, halkın manevi ve ahlaki değerlerini baltalamakla suçlamaktaydı" (Mantikov, 2012, 35). Onların bakış açısına göre, "Komünist Parti'nin totaliter ve ateist yönetimi, Rus etnosunun temel değerlerini ciddi bir şekilde tahrip etmişti" (Mantikov, 2012). Aleksandr İsayeviç Soljenitsin (1918-2008) bu akımın önderiydi. Soljenitsin, gençliğinde Marksist ideolojiye sempati duymuş, SSCB lider Stalin'in baskıcı yönetim tarzı onu muhafazakâr görüşlere doğru itmiştir. Stalin döneminde defalarca hapsedilen ve sürgüne gönderilen Soljenistin, Stalin'in ölümünden sonra oluşan yumuşama dönemiyle birlikte SSCB yönetimi tarafından 1957'de affedilmiştir. Soljenitsin, Rus muhacir muhafazakârlığından etkilenerek, ulusal kimlik v uyanış hareketinin sözcülüğünü yapmıştır. Soljenitsin 1960'larda, İlyin'in ulusal kimlik ve uyanış formülasyonunu edebiyat aracılığıyla yaymaya başlamıştır. (Vasilyeva, 2017, 18). Bu dönemden itibaren Soljenitsin antikomünist ve imparatorluk tarzı devletçilik anlayışıyla Rus entelektüel hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Vasilyeva'ya göre, Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin (1991-1999) Soljenitsin'in antikomünist düşüncelerinden, halefi Vladimir Putin ise klasik muhafazakâr devletçi düşüncelerinden etkilenmişti (Vasilyeva, 2017, 28).

Rusya'da muhafazakârlığın yasal zeminde canlanması ise yeniden yapılanma (*perestroyka*) döneminde gerçekleşmiştir. 1980'lerin sonunda XIX. ve XX. yüzyıl Rus muhafazakârlarının daha önce yasaklanmış eserleri *Nash Sovremennik*, *Moskova*, *Molodaya Gvardiya*, *Kuban* dergilerinde ve *Literaturnaya Gazeta* gazetesinin sayfalarında yayınlanmaya başlamıştır (Mantikov, 2012). *Perestroyka* ile birlikte, muhafazakâr eğilimli politik ve toplumsal örgütlenmeler ve oluşumlar da ortaya çıkmıştır. Rusya'da perestroyka ve sonrasında şekillenen muhafazakârlık, "büyük ölçüde Rus muhafazakârlığının asırlarca gelişen entelektüel geleneğinin bir devamı niteliğindedir" (Mantikov, 2012, 36). Devlet Başkanı Yeltsin, politik ve ideolojik olarak muhafazakâr popülist bir çerçeveye sahipti. Politik ve ideolojik muhtevası gereği, muhafazakâr ve aynı zamanda otoriter öğeler de taşıyan demokrasi inşa etmeyi öncelemekteydi (Rormozer ve Frenkin, 1992, 7). Bu bağlamda Rormozer ve Frenkin, 1991'de Yeltsin liderliğinde gelişen ve SSCB'nin çöküşüne neden olan süreci "muhafazakâr devrim" olarak nitelendirmektedirler (Rormozer vd, 1992). Bununla birlikte, Rus muhafazakârları

Yeltsin yönetiminin temel önceliği olan ekonomik reformların yöntemini ciddi bir şekilde eleştirmektedirler. Muhafazakârlara göre, “Rusya’daki reformlar liberal tarzda değil, Rus sosyo kültürel gelenekleri ve gerçeklikleri çerçevesinde yapılmalıydı” (Mantikov, 2012, 46). Ekonomik reformların, kamuoyunda ve halkta oluşturduğu kötümser havayı dikkate alan Yeltsin, “liberalizmden uzaklaşmaya başladı ve bu durum Gaydar gibi bazı liberal teknokratların istifasını beraberinde getirdi” (Riasanovsky vd, 2016, 684). Reformlar, liberal değerlerin toplumda kök salmasından daha çok Rusya’yı yeni koşullara uyum sağlamaya yönelen bir süreçti. Bu geçiş dönemini Rus liberalizmi, muhafazakârlığı ve neo-çarlık arasındaki simbiyotik ilişki modeli olarak tanımlamak mümkündür.

Post Sovyet Rusya’da muhafazakârların bir kısmı daha önceki dönemlerde olduğu gibi çeşitli koalisyonların ve özellikle liberal eğilimli örgütlenmelerin içerisinde de yer almaktaydı. Liberallerle düşünsel koalisyonda yer alamayan muhafazakârlar, 1990’da Lev Ubojko’nun liderliğinde *Rusya Muhafazakâr Partisi*’ni kurdular ve 2005 yılına kadar faaliyetlerini bu parti çatısı altında sürdürdüler. Ubojko 1991, 1996 ve 2000’de gerçekleşen Başkanlık seçimlerinde adaylığını ileri sürse de yeterli imza toplayamadığı için adaylığı onaylanmamıştı. Muhafazakâr Parti, Duma seçimlerinde de önemli bir başarı kazanamamış ve böylece toplumsal bir taban oluşturamamıştır.

1998’de Yelstin’in kabinesinde kısa süreli Başbakanlık görevinde de bulunan seküler muhafazakâr Sergey Kiriyeenko’nun liderliğinde, Yeni Güç (*Novaya Sila*) hareketi tesis edilmiştir. *Yeni Güç* hareketi ekonomik liberalizasyonu savunmaktaydı. Siyasi anlamda ise muhafazakâr eğilimlere sahipti. Kuruluşundan kısa süre sonra bu hareket liberallerin Sağ Güçler Birliği’ne (*Soyuz Pravih Sil*) blokuna katılmıştır (TASS Ansiklopedisi) Kiriyeenko 2000’de Rusya’nın önde gelen liberal politikacılarıyla birlikte (Anatoly Çubays, Yegor Gaydar, Boris Nemstov ve İrina Hakamad) bu blokun lideri olmuştur (TASS Ansiklopedisi). Kiriyeenko, Putin’in iktidara gelmesinin ardından ise Kremlin’de çeşitli üst düzey görevlerde bulunmuştur.

SSCB’nin dağılmasının ardından Rusya’da muhafazakâr düşüncenin savunucuları arasında Avrasyacılık (*Evrasiystvo*) akımı da önemli bir yere sahipti. 1921’de muhacir Rus entelektüelleri arasında teşekkül eden Avrasyacılık düşüncesi, muhafazakâr öğeler ihtiva etmekteydi. Avrasyacılığın kurucuları olan Avrupa’da yaşayan Rus muhacir-entelektüeller, Doğu ve Batı unsurlarını birleştirmeye çalışan ve özgün Rusya-Avrasya medeniyetinin tarihsel, coğrafi ve kültürel temellerini kavramsallaştırmaya çalışmaktaydılar. Klasik Avrasyacılığın entelektüel çerçevesi Nikolay Trubetskoy ve Petr Savitski gibi düşünülerin eserlerinde formüle edilmişti. Makalede, Avrasyacılığın tarihsel gelişiminin teferruatlı bir biçimde ele alınması makalenin genel kurgusu, gidişatı ve akışı açısından mümkün gözükmemektedir. Avrasyacılık geniş anlamda muhafazakâr öğeler taşısa da, dar anlamda kendine özgü bir ideolojik perspektif sunmaktadır. Söz konusu özgünlük, Avrasyacılığın esas itibarıyla jeopolitik odaklı bir ideolojik çerçevede gelişmesini zaruri kılmıştır. Bu bağlamda Avrasyacılık içerisinde yer alan muhafazakâr söylemlerin, SSCB sonrası Rus siyasi hayatına hangi düzeyde ve ölçüde etki sağladığı sorunsalı üzerinde durulacaktır.

Post-Sovyet Avrasyacılığın, muhafazakârla girdiği düşünsel koalisyonunun entelektüel zeminini, filozof ve siyaset bilimci Aleksandr Sergeyeviç Panarin (1940-2003) sağlamıştır. 1990’ların sonuna doğru Panarin, “kapitalizm, Sovyet sonrası siyasi sistem ve Putin’in bu sistemdeki rolü hakkındaki değerlendirmelerinde Rus muhafazakârlarına yakınlaşmaya başlamıştır” (Tsyganov, 2013, 6). Bu yakınlaşma Rusya’da yeni

muhafazakâr bir çerçevenin oluşmasına da ön ayak teşkil etmiştir. Özellikle Avrasyacı jeopolitikçi tasavvuru ve bileşenleri Rus muhafazakârlığının önemli kısmını derinden etkilemiş ve dönüştürmüştür (Melvily, 2017, 33). Panarin, komünizmin, geleneksel Rus komün yaşamı ve Ortodoksluk arasındaki bağlantıyı reddetmekteydi. Bu bağlamda komünizmin ve onun siyasi biçimi olan totalitarizmin, Rus zihninde yeri olmadığını savunmaktaydı (Grigorova, 2013, 42). Panarin, XIX. yüzyıl devletçi Rus muhafazakârlığının temel tezi olan kademeli ilerleme düşüncesinin tipik bir temsilciydi. Bu çerçevede Rus seçkinlerden halka karşı sorumlu bir tutum talep etmekte ve yeni devrimci ayaklanmalardan toplumu kurtarmaya çağırıyordu (Tsyganov, 2013, 33).

4. Putin Dönemi Muhafazakârlık ve Muhafazakâr Rejim Tartışmaları

XXI. yüzyılın ilk yıllarında Rusya’da siyasi ve toplumsal düzeyde, muhafazakâr eğilimler artmaya başladı. Mantikov’a göre, 90’lı yıllarda liberal ideologlar tarafından empoze edilen reformlar kamuoyunda hayal kırıklığı oluşturdu ve bu durum “muhafazakâr duyarlılık” meydana getirdi (Mantikov, 2012, 33). Vladimir Putin 30 Aralık 1999 tarihinde *Nezavisimaya Gazeta*’da yayınlanan “Milenyumun başında Rusya” (*Rossiya na rubeje tsyatseletiy*) başlıklı makalesinde, “vatanseverlik, devletçilik, emperyal devlet (*derjava*) ve sosyal dayanışma gibi geleneksel değerleri Rus toplumunun gelişimi açısından referans noktaları olarak göstermişti” (Putin, 1999). Makalesinde, 90’lı yılların başında uygulanan sert değişimleri eleştiren Putin, “evrimsel, kademeli ve dengeli yöntemlerle ve stratejilerle piyasa ve demokrasi reformlarını hayata geçirmeyi önermekteydi” (Putin, 1999). Putin, “iyi bir geleceğin piyasa ekonomisinin ve demokrasinin evrensel ilkelerinin, Rusya’nın gerçekleriyle organik bütünleşmesi yoluyla mümkün olacağını” vurgulamaktaydı (Putin, 1999). Rusya’da kolektif yaşam biçiminin her zaman bireyciliğe egemen olduğuna dikkat çeken Putin, “paternalizmin Rus toplumunda derin bir şekilde kök saldığı gerçekliğinin göz ardı edilemeyeceğine kanaat getirmekteydi” (Putin, 1999). 10 Ocak 2000’de Putin liderliğinde kabul edilen Ulusal Güvenlik Doktrininde, toplumun ahlaki değerlerinin, vatanseverlik ve hümanizm geleneklerinin, kültürel potansiyelinin korunması ve güçlendirilmesi ulusal çıkarı kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda 26 Mart 2000’de yapılan Başkanlık seçiminden zaferle ayrılan Putin, muhafazakârlık ve liberalizm arasındaki dinamik dengeyi söz konusu ilkeler ve kavramlar çerçevesinde inşa etmeye başlamıştır.

Muhafazakârlık, 1 Aralık 2001’de Mintemir Shaymiyev, Sergey Şoygu ve Yuri Lujkov tarafından kurulan ve 2008’den itibaren Putin’in liderliğini yaptığı Hâkim Birleşik Rusya Partisi’nin (*Edinaya Rossiya*) temel siyasi ideolojisi haline gelmiştir. Bu çerçevede XXI. yüzyılın ilk on yılı bir anlamda Post-Sovyet Rus muhafazakârlığı açısından “Rönesans dönemi” (Mantikov, 2012). Birleşik Rusya Partisi, kuruluşundan itibaren muhafazakârlığa sempati duymaktaydı. Nihayet, 21 Kasım 2009 tarihinde Sankt-Petersburg’da gerçekleşen 11. Kongrede, “muhafazakârlık partinin resmi ideolojisi olarak ilan edilmiştir” (Shilov, 2010, 210). Bu dönemde Rus muhafazakârlığının hem parti düzeyindeki hem de kamuoyu nezdindeki teorik arka planını “genç muhafazakârlar” inşa etmekteydi (Bowring, 2015, 192). Bu yeni nesil muhafazakârlar arasında Vladislav Surkov, Nikita Garadja, Valeri Zorkin ve Mihail Remizov gibi isimler dikkat çekmekteydi. Bu isimler egemenlik ve demokrasi kavramları arasındaki ilişkiyi ve Rusya’nın modern uluslararası sistemdeki konumuna dair düşünceler geliştirmektedirler. Özellikle Surkov’un entelektüel formülasyonunun üzerinde durmakta fayda vardır.

Kremlin ideologlarından Vladislav Yuryeviç Surkov tarafından 2006'da ileri sürülen egemen demokrasi (*suverennaya demokratiya*) kavramı, Post-Sovyet Rusya'nın modern ulusal ideolojisi haline gelmiştir. Bu ideoloji, "Rusya'nın anayasal haklarını ve egemenliğini önceleyerek, demokratik bir topluma doğru ilerici bir hareket girişimdi" (Surkov, 2006). Dolayısıyla, bu kavram demokrasi ve egemenlik ilkelerini arasında olumlu bir ilişki kurmaya yönelik bir çabayı simgelemektedir. Surkov, "Rusya'nın sadece demokrasiden yana olmadığını, aynı zamanda egemenliğin korunmasının da birincil amaç olarak gördüğünü vurgulamaktaydı" (Surkov, 2006). Rusya'nın 90'lı yıllarda liberal reformlarla demokratikleştiği, ancak egemenliğin boyutunun daraltıldığı varsayımı bu vurguda ön plana çıkmaktaydı. Kazantsev egemen demokrasi kavramının, iç siyasette kolektif demokrasi modelinin ve dış politikada ise realist modelin doğrudan bir araya getirilmesi ve birleştirilmesi yoluyla ortaya çıktığına işaret etmektedir (Kazantsev, 2008, 10). Surkov'un egemen demokrasi kavramına ilk itiraz Kremlin'in liberal kanadından geldi. Dmitri Medvedev, "egemen demokrasi kavramı yerine, demokrasi terimini tercih ettiğini ve demokrasinin ve egemenliğin bir arada olmasını ve birinin diğerini ezmemesi gerektiğini vurguladı" (Medvedev, 2006). Medvedev'e göre, egemen demokrasi kavramı "geleneksel olmayan ve tuhaf demokrasi türünden" başka bir şey değildi (Medvedev, 2006). 2012'de Putin'in Kremlin'e geri dönmesiyle birlikte, "Rusya'da muhafazakâr ve ulusalcı söylem ve eylemler kendini daha açık bir şekilde ifade etmeye başlamıştır. Rus halkının yeniden canlanan ulusal düşünce etrafında bir araya gelmesi pekiştirilmiştir" (Trenin, 2015, 4).

2012'de politikacılar, düşünürler ve kamuoyunun yakından tanıdığı diğer isimler muhafazakâr eğilimli İzborskiy Uzmanlar Kulübünü (*İzborskiy Klub*) kurdular. Bu platform çeşitli cenahlarda temsil olunan muhafazakârları ve aynı zamanda milliyetçi entelektüelleri bir araya getirmekteydi. Muhafazakârların ve milliyetçilerin bu platformda bir araya gelmesinin temelini Batı karşıtlığı oluşturmaktaydı. Sağ muhafazakârlığın önemli bir temsilcisi olan Aleksandr Prohanov'un liderliğindeki *İzborskiy Klub*, Rusya merkezli uluslararası tartışma platformu olan liberal eğilimli *Valdai Kulübü*yle rekabet etmeyi hedeflemekteydi (Umland, 2014, 4). Bu bağlamda 2012'den itibaren *İzborskiy* üyeleri Kremlin'e iç ve dış politikaya dair stratejik raporları sunmaya başlamışlardır. Prohanov, *İzborskiy* raporlarının, *Valdai* üyeleri tarafından hazırlanan ve Kremlin'e sunulan raporlardan "daha etkileyici ve çığır açan bir niteliğe sahip olacağını" ifade etmiştir (Kommersant, 2012). Kremlin'in danışmanlarından Sergey Glazev ve Eski Kültür Bakanı Vladimir Medinski kuruluşundan itibaren bu platformun katılımcıları arasında yer almışlardır. *İzborskiy Kulübü*, 2012'den günümüze kadar düzenli olarak kendi dergisini çıkarmakta ve böylece Rus toplumsal, düşünce ve siyasi hayatında aktif bir rol oynamaya devam etmektedir.

2013'de verdiği mülakatta Putin kendisini "muhafazakâr önyargılı bir pragmatist" olarak tanımlamıştır (Tass, 2013). 2014'de Kırım'ın ilhak edilmesiyle birlikte Rus siyasetinde yeni özgün koşullar meydana gelmiş ve Rus toplumunda ve düşünce hayatında muhafazakâr hava daha da pekişmiştir. Ukrayna, Kırım'ın ilhakı sürecinde Rus Ortodoks Kilisesi'nin de önemli rol oynadığını ve hatta ilhakı teşvik ettiğini ileri sürmüştür. Kırım'ın ilhakı sonrasında Batı ile yaşanan jeopolitik sorunlar, egemen demokrasi söyleminin konumunu da güçlendirmiştir. Böylelikle "*muhafazakâr dönüşüm*" Rus seçkinlerinin de resmi ideolojisi haline gelmiştir (Polyakov, 2015, 4). 2012'ye kadar muhafazakârlık, Putin yanlısı aktif bir azınlığı kapsamaktaydı. 2012'den sonra ise Rus siyasetinde ve toplumsal hayatında ana akım bir ideoloji ve daha ötesinde bir siyasi varoluş biçimi olarak kendini göstermeye başlamıştır (Stanovaya, 2015).

Kırım'ın ilhaki bu süreci daha da hızlandırmıştır ve adeta bir "doping etkisi" oluşturmuştur (Stanovaya, 2015).

Sonuç

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Rusya'da siyasi ve toplumsal hayatta radikal değişimler yaşanmış ve yeni ideolojiler ortaya çıkmıştır. Muhafazakârlık, söz konusu ideolojiler arasında güçlü bir biçimde yerini almıştır. Başlangıçta Rus muhafazakârlığı, kilise merkezli bir reaksiyon olarak kendini göstermiş, daha sonraları ise seküler, devletçi ve milliyetçi öğelerin etkisiyle değişime uğramıştır. XIX. yüzyılın sonlarına doğru ise Rus muhafazakârlığı, yükselen devrimci cereyanlara karşı en güçlü sosyal ve siyasi muhalefet konumuna yükselmiştir. Bu dönemde seküler ve devletçi muhafazakârların bir kısmı değişimlere ve dönüşümlere olumlu yaklaşmıştır. Ancak söz konusu değişimlerin monarşi eliyle gerçekleşmesini öncelmişlerdir.

XX. yüzyılın başlarında ise seküler Rus muhafazakârları kendi içlerinde önemli bir dönüşüm yaşamış ve Rus liberalizminin de etkisiyle Britanya tarzı anayasal monarşiye destek olmuşlardır. Radikal muhafazakârlar ise devrimci ve liberal hareketlere ve aynı zamanda seküler-devletçi muhafazakârlara karşı mücadele etmeyi tercih etmişlerdir. Radikal muhafazakârların söylemleri ve eylem biçimleri giderek ultra milliyetçiliğe doğru evrilmiş ve böylece Ekim Devrimi'ne giden süreçte toplumsal çözümler artmıştır. Radikallerin arkaik söylemleri ve seküler muhafazakârlarla liberallerin pasif yaklaşımı sonucunda devrimci cereyanlar ön plana çıkmışlardır. Bolşeviklerin popülist ve etkileyici çıkışları Rus toplumunda ilgi uyandırmış ve I. Dünya Savaşı'nın zorlu koşullarında devrim gerçekleşmiştir.

Ekim Devrimi sonrası birçok muhafazakâr entelektüel Rusya'yı terk etmiş ve hayatlarını Avrupa'da sürdürmüşlerdir. Söz konusu entelektüellerin büyük çoğunluğu muhacerette Bolşeviklere karşı düşünsel mücadele vermişlerdir. SSCB'nin çözülmesiyle birlikte muhacir Rus entelektüellerinin eserleri, Rusya'da geniş okuyucu kitlesine ulaşmıştır. *Perestroyka* ve *glasnost* ile birlikte, Rusya içerisinde muhafazakâr ideolojik yaklaşımlar sosyal ve siyasi alanda faaliyetlerini hızlandırmışlardır. 1991'de Yeltsin'in yönetici sınıfında muhafazakârlar, liberallerle beraber aktif bir yer almışlardır. Bu dönemde iki düşünsel grup arasında koalisyonlar da sağlanmıştır. Özellikle Yeltsin'in Başkanlığı'nın ikinci döneminde muhafazakâr ideoloji ve bileşenleri daha belirgin hale gelmiştir.

Yeltsin'den sonra Rusya Devlet Başkanı seçilen Putin'in muhafazakârlıkla ilgili görüşleri, 30 Aralık 1999 tarihinde *Nezavisimaya Gazeta*'da yayınlanan makalesinde kendine yer bulmuştur. Putin bu makalede Rus muhafazakârlığının temel ilkelerine sıklıkla atıfta bulunmuş ve siyasi yöneliminin ipuçlarını ortaya koymuştur. Putin, Yeltsin döneminde uygulanan muhafazakârlıkla liberalizm arasındaki dinamik dengeyi önemli ölçüde korumuştur. Fakat 2000'lerin ortalarından başlayarak söz konusu denge muhafazakâr ideoloji lehine bozulmuş ve 2009'da muhafazakârlık, Rusya'nın hâkim partisi olan Birleşik Rusya'nın egemen ideolojisi haline gelmiştir. 2014'de Kırım'ın ilhakından sonra muhafazakâr ideoloji sadece siyasi olarak değil, aynı zamanda bir sosyal davranış biçimi olarak konumunu güçlendirmiştir.

Kaynakça

- Aksyutsits, Viktor. "İstoriyosofiya N.Y. Danilevskogo", *Tetradı po Konservatizmu*, 3 (2020):13-18.
- Avdeyev, Oleg. *Problema lichnosti v russkom konservatizme: N.N. Strahov, K.N. Leontiyev, P.E. Astafyev*. Moskova: Moskovskiy Gosudarstvenniy Universitet, 2011.
- Bajov, Sergey. "Sovremennoye znacheniya spora zapadnikov i slavyanofilov". *Vestnik Slavyanskikh Kultur* 9 (2009):48-56.
- Bajov, Sergey. "Jiznenniy puty i filosofiya istoriyi N.Y. Danilevskogo". *Tetradı po Konservatizmu* 3 (2020):18-66.
- Bowring, Bill. "Konservatizm, natsiyonalizm i "suverennaya demokratiya" v Rossiyi". *Forum Noveyshey Vostochnoevropeyskoy İstoriyi i Kulturi* 1 (2015): 192-210.
- Chijkov, Nikolay. "Karamzin o missiyi monarhiyi v Rossiyi". *Mejdunarodniy Nauchniy Konferentsiya Tambov* 1 (2014):171-175.
- Çiçerin, Boris. *Rossiya nakanune dvadchatogo stoletiya*. Berlin: İzdaniya Gugo Steineitsa, 1901.
- Danilevski, Nikolay. *Rossiya i Evropa*. Moskova: Kniga, 1991.
- Eksperti poprobuyut pomirit elitu. *Gazeta Kommersant*. 22 Ekim 2012: 1-2.
- Eymontova, Regina. "v Novom Oblitsyi (1825-1855)". *Russkiy Konservatizm XIX Stoletiya İdeologiya i Praktika*, Ed. Vladislav Grosul, Moskova: Progress-Traditsiya, 2000.
- Gavrilov, İgor. "K karakteristike filosofiyi obrazovaniya A.S. Shihkova". *Hristiyanskiye Chiteniye, Filosoficheskiye nauki* 3 (2019):181-203.
- Glazev, Aleksey. "Jizni i vzglyadi Moskovskogo Mitropolita Platona (Levshina)". *Rossiyskaya istoriya* 6 (2010): 104-110.
- Glazeva, Alla. *Moskovskiy Mitropolit Platon (Levshin) (1737-1812) i ego Tserkovno-Gosudarstvennaya deyatelnosti*. Voronej: Voronejskiy Gosudarstvenniy Universitet, 2014.
- Golikov, Albert. "Russkiy konservatizm XIX-nachala XX veka v kontekste zapadnoevropeyskogo konservatizma". *Politeks* 1 (2006): 300-321.
- Gorohov, Andrey. *Konservatizm v Rossiyi i formirovaniye sistemi konservativnih chennostey v russkoy sotsiyalno-politicheskiy mysli pervoy polovini XIX veka*. Moskova: Rossiyskiy Universitet Drujba Narodov, 2015.
- Gostev, Andrey. *İvan İlyin o patriyotizme k yubileyu velikogo russkogo myslitelya*. Moskova: Pereprava, 2013.
- Greenfeld, Liah. *Milliyetçilik Moderniteye Giden 5 Yol, İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve Amerika Örnekleri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Grigorova, Darina. "Slavnoevraziyskiy proyekt Aleksandra Panarina: pravoslavniy rtsar postsovetskoy Rossiyi". *Visnik Marupolyskogo Derjavnogo Universiteta* 7-8 (2013):39-51.
- Griyer, Filip. "İlyin o patriyotizme kak vsechelovecheskoy chennosti". *Kulturologicheskiy Jurnal* 4 (2015):1-8.

- Horosheva, Anna. *Udel Rossiye-udel shastliviy*. Moskova: İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 2015.
- İlyin, İvan. *Sobraniye sochineniyi Tom vtoroy*. Moskova: Russkaya Kniga. 1993.
- İvanov, Andrey. "Traktovka ponyatiya "ruskiye" v Rossiyskoy konservativnoy mysli (1860-e-1917gg)". *Peterburgskiy Slavyanskiye i Balkanskiye İssledovaniya* 2 (2017): 40-50.
- Karamzin, Nikolay. *Zapiska o Drevney i Novoy Rossiye*. Moskova: Nauka, 1991.
- Kazantsev, Andrey. "Suverennaya demokratiya" v sovremennoy Rossiye: struktura i kontsepta i ideologemi. Polie. Elektronnyaya biblioteka Grajdanskogo obshestvo v Rossiye, 2008.
- Kiseleva, Lyubov. "Sistema vzglyadov S.N. Glinki (1807-1812)". *Ucheniye Zapiski Tartuskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 513 (1981): 52-72.
- Kondakov, Yuri. "Krizis gosudarstvenno-tserkovnih otnosheniy i tserkovniy konservatizm v pervoy polovine XIX veka". *Tetradi po Konservatizmu* 4 (2015), 59-70.
- Korshuk, Vladimir & Romanovskiy, İvan. "Nekotoriye aspekti monarhicheskogo i liberalnogo dvizheniya na territoriyi Belarusi v 1905-1918gg". *Vestnik BDU* 3 (2016), 27-31.
- Kozlova, Nataliya. "Gosudarstvo kak politicheskoy institut v filosofiyi Rossiyskogo konservatizma pervoy treti XIX veka". *Vestnik TvGU Seriya Filosofiya* 2 (2016), 136-144.
- Kunilyskaya, Dariya. "Vizantizm K.N. Leontiyeva v kontekste russkih sporov". *Ucheniye Zapiski Petrozavodskogo Gosudarstvennogo Universiteta* 3 (2020), 58-63.
- Leontiyev, Konstantin. *Vizantizm i Slavyanstvo*. Moskova: Kniga po Trebovaniyu, 2016.
- Lupareva, Nadejda. *Otechestvolubets: obshchestvenno-politicheskaya deyatalnosti i vzglyadi Sergeya Nikolayevicha Glinki*. Voronej: Noviy Vzglyad, 2012.
- Mantikov, Bagaudin. "Konservatizm v postsovetskoy Rossiye: mejdu nostalgiiye i utopiyey". *Politiya* 1 (2012), 3-54.
- Medovarov, Maksim. "Geopoliticheskoye kontseptsyiy russkih konservatorov 1890-h godov". *Tetradi po Konservatizmu* 3 (2020), 85-99.
- Medvedev, Dmirti. Dlya protsvetaniya vseh nado uchitivat intresi kajdogo. *Ekspert* (24 Temmuz 2006). <https://expert.ru/expert/2006/28/medvedev/> (22.01.2021).
- Melvily, Andrey. "Neokonservativniy konsensus v Rossiye? Osnovniye komponenti, faktori ustoytsivosti, potentsiyal eroziyi". *Politiya* 1 (2017), 29-45
- Minakov, Arkadiy. "Osobennosti Russkogo konservatizma v pervoy chetverti XIX veka", *Dialog s Vremenem* 34 (2011), 100-117.
- Natsapkin, Maksim. "K voprosu o tipologizatsyiy russkogo konservatizma XIX-nachala XX v". *Tempus et Memoria* 5 (2008), 89-100.
- Persona: Kiriyenko, Sergey Vladilenovich. TASS Ansiklopedisi. <https://tass.ru/encyclopedia/person/kirienko-sergey-vladilenovich> (18.01.2021).

- Polyakov, Leonid. "Konservativizm v Rossii: politicheskoye simulyatsionnoye ispytaniye ili istoricheskoye vyborye?", *Russie.Net.Visions* 90 (2015), 4-15.
- Putin nazval sebya "pragmatikom s konservativnyim ukonom". TASS (4 Eylül 2013). <https://tass.ru/obschestvo/671436> (22.01.2021).
- Putin, Vladimir Rossiya na rubeje tsyatseliy, *Nezavisimaya Gazeta* (30 Aralık 1999). https://www.ng.ru/politics/1999-12-30/4_millennium.html (22.01.2021).
- Radionova, İv. *Konservativizm v Rossii XIX Stoletiya*. Moskova: Federalnoye Aгенststvo po Obrazovaniyu, 2007.
- Riasanovsky, Nicholas, & Steinberg, Mark. *Rusya Tarihi*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2016.
- Rormozer, Gyunter & Frenkin, Anatoli. "Konservativnaya revolyutsiya". *Jurnal Polis* 1 (1992), 1-10.
- Rutkevich, Aleksey. "Osobennosti Russkogo konservativizma Karta i Territoriya". *Tetradı po Konservativizmu* 4 (2015), 9-22.
- Sharova, Veronika. "Pravoradikalnaya ideologiya v Rossii: istoki i preymstvennosty". *Politiko-Filosofskiy Ejegodnik* 1 (2008), 120-135.
- Shevirin, Viktor. "Partiya Mirnogo Obnavleniya". *Politicheskiye partiyi Rossii: istoriya i sovremennosti* Ed. Yuri Sviridenko, Moskova: ROSSPEN, 2000.
- Shevlyakov, Andrey. "Kniga N.Y. Danilevskogo "Rossiya i Evropa" v polemike 80-h godov XIX veka". *Sotsiyologicheskiy İssledovaniya*. 12 (1998), 126-129.
- Simosato, Tosyuki. "Pereosmysleniye kontseptsyyi narodnosti: S.S. Uvarov kak konservativniy myslitel". *Mysli Jurnal Peterburgskogo Filosofskogo Obshestvo* 20 (2016), 87-98.
- Stanovaya, Tatyana. *Chem ugrojaet Putinu novaya rossiyskaya ideologiya*. Moskova: Moskovskiy Chentr Karnegi, 2015.
- Stepanov, Sergey. "Chernosotenniye Soyuzi i Organizatsyyi". *Politicheskiye partiyi Rossii: istoriya i sovremennosti* Ed. Yuri Sviridenko, Moskova: ROSSPEN, 2000.
- Stogov, Dmitri. *Chernosotency: Jizni i Smert za Velikiyu Rossiyu*. Moskova: Algoritm, 2012.
- Surkov, Vladislav. Natsiyonalizatsiya Budushego, *Ekspert* (20 Kasım 2006). https://expert.ru/expert/2006/43/nacionalizatsiya_budushego/ (22.01.2021).
- Trenin, Dmitri. *Rossiya porvala s odnopolyarnoy sistemoy: pobuditelnye motivi politika Putina*, Moskova: Moskovskiy Chentr Karnegi. 2015.
- Tsyganov, Andrey. "Aleksandr Panarin kak zerkalo rossiyskoy revolyutsyyi". *İdeologiya i Politika* 1 (2013), 4-36.
- Tyutyukin, Stanislav. "Mensheviki". *Politicheskiye partiyi Rossii: istoriya i sovremennosti* Ed. Yuri Sviridenko, Moskova: ROSSPEN, 2000.
- Udalov, Sergey. *Teoriya Ofitsalnoy Narodnosti: Mehanizmi Vnedreniya*. Saratov: Saratovskiy Natsiyonalniy İssledovatel'skiy Gosudarstvenniy Universitet im N.G. Chernishevskogo, 2006.
- Umland, Andreas. "Noviye pravoradikalniye intellektualniye krugi v Rossii: Antioranjeviy komitet, İzborskiy klub i klub "Florian Geyer". *Neprikosnovenniy Zapas* 2 (2014), 1-6.

- Umrihin, Pavel. *Osnovniye Osobennosti Konservativnoy Ídeologii i ee Vostrebovannosty v Sovremennoy Rossiyskoy Politike*. Krasnodar: Kubanskiy Gosudarstvenniy Universitet, 2016.
- Uvarov, Sergey. *Gosudarstvenniye Osnovi*. Moskova: İnsitut Russkoy Tsivilizatsyyi, 2014.
- Vasilyeva, Kseniya. *Ídeya russkogo natsiyonalnogo vozrojdeniya v publisistike A.Í. Soljenitsina 1990-h godov*. Sankt-Petersburg: Sankt-Peterburskiy Gosudarstvenniy Universitet, 2017.
- Vernadsky, George. *Rusya Tarihi*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2015.
- Vilkova, Pogoroleva, Ryazanova. "Zapadnichestvo i slavyanofilstvo kak sociokulturnie proekti". *Bulletin of Medical Internet Conferences* 5 (2016), 1018-1019.
- Virtshafter, Elis. *Religiya i prosvesheniye v ekaterininskoy Rossiyi: uceniye Mitropolita Platona*. Moskova: GİİM, 2012.
- Walicki, Andrzej. *Rus Düşünce Tarihi Aydınlanmadan Marksizme*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.